

Foto Rollin Verlinde

Gecoördineerde aanpak gewenst

Zwijnen terug in Vlaanderen

De aanwezigheid van everzwijnen (wilde zwijnen) in Vlaanderen bleef tot enkele jaren geleden beperkt tot Voeren en enkele waarnemingen van ontsnapte dieren in de rest van Vlaanderen.

Recent kwam daar echter verandering in. Sinds everzwijnen in Brugge halfweg 2006 de pers haalden, zijn ze van tijd tot tijd 'hot news'.

Door Jim Casaer

Telkens als er actie tegen ondernomen wordt of ze ergens waargenomen of omvergereden worden, zorgen ze voor de nodige commotie. Ook doet de aanwezigheid van everzwijnen en de problemen bij de aanpak ervan vragen rijzen bij de bestaande wetgeving en de organisatie van het wildbeheer en de jacht in Vlaanderen. In dit artikel geven we een overzicht van de informatie die het INBO tot nu toe verzamelde in nauwe samenwerking met het Agentschap voor Natuur en Bos, de Hubertus Vereniging Vlaanderen en de Vlaamse Zoogdierenwerkgroep.

Klopjacht Sinds 2005-2006 zijn er meldingen van everzwijnen in de streek rond Zedelgem (Brugge, zie kaart nr.1). Omdat alle partijen aanvankelijk verrast werden

door de plotse aanwezigheid van everzwijnen op deze plaats in Vlaanderen was het zoeken naar een geschikte aanpak. Aan gezien de dieren vermoedelijk uitgezet of ontsnapt waren en de algemene mening was dat everzwijnen zeker op deze plaats in Vlaanderen niet thuishoren, werd besloten om ze te verwijderen. Aanvankelijke pogingen met vangkooien en een groot-schalige klopjacht (op 4 februari 2006) leverden geen of zeer weinig resultaten op. In 2007 sneuvelden, na enkele wijzigingen in de aanpak, uiteindelijk toch een veertigtal everzwijnen in West-Vlaanderen. De meeste hiervan werden in de directe omgeving van Zedelgem geschoten met een ongeveer gelijke bijdrage hieraan door de overheid (Agentschap voor Natuur en Bos en Defensie) en door de vergunninghou-

dende jagers in de streek. Drie everzwijnen werden in de buurt van Diksmuide (zie kaart nr.2) geschoten en eentje in Kortemark (een tweede 'everzwijn' geschoten in die omgeving bleek uiteindelijk geen everzwijn te zijn). In het Heuvelland (in het zuiden van West-Vlaanderen, zie kaart nr.3), wordt al langer van tijd tot tijd melding gemaakt van één of meerdere zwervende everzwijnen, vermoedelijk afkomstig uit het noorden van Frankrijk.

In het voorjaar van 2007 werd melding gemaakt van everzwijnen in het Zoniënwoud (Brussel, zie kaart nr.4). Over hoeveel het zou gaan, is niet bekend. In de loop van de zomer raakten hier op zeer korte tijd drie everzwijnen betrokken bij verkeersongelukken (zie foto) en belandden zo bij het

Jonge wilde zwijnen. Foto Rollin Verlinde

INBO voor verder onderzoek: autopsie, genetica. Daarna werd het weer stil. Momenteel worden er nog wel sporen waargenomen, maar zijn er geen recente zichtwaarnemingen meer. In Meerdaalbos (ten zuiden van Leuven, zie kaart nr.5) werden in 2006 tijdelijk één of twee everzwijnen waargenomen en werden sporen waargenomen op het ecoduct. Ook in de Dijlevallei ten zuiden van Leuven werden recent sporen van wroetactiviteiten door everzwijnen waargenomen. Geregeld worden ook vlak over de taalgrens (Waal-Brabant) everzwijnen waargenomen. Deze informatie blijft echter zeer fragmentarisch.

Handtam In Limburg hebben we sinds de zomer van 2006 te maken met everzwijnen buiten de 'klassieke' regio van Voeren. Deze eerste meldingen komen van Midden-Limburg uit de omgeving van Koersel (Zwarte Beek, Koersel Kapelleke, zie kaart nr.6). Het gaat hier om enkele dieren die niet mensenschuw zijn en waarvan verschillende keren werd gemeld dat ze wandelaars benaderden. Verder zijn in deze regio nog een aantal meldingen van everzwijnen bekend, die zich dicht bij woonkernen wagen. In de tweede helft van 2007 wordt een vijftiental dieren geschoten door wachters van het Agentschap voor Natuur en Bos. Gedurende het reguliere jachtseizoen, in de herfst van 2007, worden in deze omgeving vier everzwijnen geschoten door jagers met een afschotplan voor everzwijnen. Ook in en rond het Nationaal Park Hoge Kempen (zie kaart nr.7) worden in 2007 everzwijnen waargenomen. De laatste regio in Limburg van waaruit geregeld een waarneming van everzwijnen gemeld wordt, is het Kempenbroek8 (Stamprooier-

broek, Bree, Kinrooi, Molenbeersel zie kaart nr.8).

In Voeren (zie kaart nr.9) was in 2007 een groot aantal everzwijnen aanwezig. Uit informatie van de laatste decennia blijkt dat dergelijke piekjaren een regelmatig terugkerend fenomeen zijn.

Tot slot duiken begin 2008 plots vier everzwijn(tjes) op in het gebied Averbode Bos en Heide (grens tussen de provincies Limburg, Antwerpen en Vlaams Brabant, zie kaart nr.10). Deze dieren blijken handtam te zijn, hoewel aanvankelijk in de pers door sommigen afgeschilderd als 'moordmachines' en worden binnen de kortste keren teruggevangen en naar een opvangcentrum gebracht.

Gatenkaas Wat is de beste aanpak voor Vlaanderen? De everzwijnen hebben, zowel te Brugge als in Limburg, heel snel duidelijk gemaakt dat onze huidige jachtwetgeving en schadeafhandeling veel weg heeft van kaas met gaatjes. Zeker als je te maken krijgt met een dier dat zich niks aantrekt van eigendomsgrenzen of van het 'statuut' van een perceel. De dagelijkse actieradius van de dieren is daarenboven van een andere schaal dan de klassieke eigendoms grootte of de gemiddelde grootte van een jachtgebied in Vlaanderen. Bovendien toonde recent onderzoek in het buitenland (Frankrijk, Zwitserland) aan hoe slim everzwijnen zijn en hoe makkelijk ze zich kunnen aanpassen indien er verschillen zijn in beheermaatregelen of bejagingsstrategieën tussen percelen van verschillende eigenaars of met een ander statuut. Tot op een afstand van twee tot drie kilometer verplaatsten everzwijnen zich naar rustiger gebieden waar niet gejaagd werd (Toulon & Baubet, 2008). Een globale aanpak

van het beheer of van de bestrijding van everzwijnen is bijgevolg alleen succesvol als ze gebiedsdekkend kan zijn.

De omstandigheden in het sterk versnipperde Vlaamse cultuurlandschap zijn voor everzwijnen een droom. Er is overal voedsel te vinden (akkerbouw) en dit heel het jaar rond. Door deze goede voedselomstandigheden bereiken de biggen reeds binnen hun eerste zes levensmaanden het grensgewicht van 30 kilo, wat hen toelaat voor de eerste keer drachtig te worden. Een gemiddelde worp kan gemakkelijk meer dan vijf jongen hebben (Cellina, 2008). Daarenboven hebben we zelden te maken met late, strenge winters (vriestemperaturen in april), die een doorslaggevende sterftfactor vormen voor de jonge biggen (Casaer & Van Den Berge, 2006). Door de combinatie van deze twee elementen kan een populatie everzwijnen vermoedelijk sneller groeien en – lokaal – uiteindelijk hogere dichtheden bereiken in het versnipperd cultuurlandschap dan in de uitgestrekte dennenbossen van de Ardennen of Frankrijk. Een gelijkaardig verschijnsel is trouwens waar te nemen bij reeën en andere 'cultuurvolgers'. De zachte winters en het grote voedselaanbod (al dan niet door bijvoederen) worden algemeen aangehaald als dé verklarende elementen voor de explosieve toename van de everzwijnenpopulaties in heel West-Europa in de laatste decennia.

Schade Het feit dat overal landbouw op korte afstand van relatief kleine bos- of natuurgebieden gesitueerd is, dat Vlaanderen gekenmerkt wordt door een dicht wegennet, dat de everzwijnen zeer lang afwezig waren en voor veel mensen bijgevolg een nieuw en ongekend element vormen (onbekend is onbemind), resulteert in een groot verschil tussen de biologische draagkracht en de maatschappelijke draagkracht voor everzwijnen in Vlaanderen. Waar de eerste bepaald wordt als 'het niveau waarop de populatie beperkt wordt in haar groei door voedsel of plaatstekort', wordt de tweede bepaald als 'het populatieniveau waarbij een soort tegemoet komt aan de maatschappelijke noden en verwachtingen ten opzichte van de soort' (evenwicht tussen intrinsieke waarde van het dier, zijn ecologische rol, het risico op schade, risico op ongelukken, de mogelijkheid tot observatie of bejaging) (Krausman, 2002; Sinclair et al., 2006).

Situaties waarbij er een groot verschil is tussen de biologische en de maatschappelijke draagkracht vereisen dat op de een of de andere manier getracht wordt dit verschil (spanningsveld, potentieel tot conflict) te verkleinen. Dit kan gebeuren door het uitvoeren van populatiebeheer om te komen tot een lager populatieniveau, door het voeren van informatiecampagnes die ertoe leiden dat bepaalde percepties bijgestuurd worden of door schadevergoedingen te verstrekken, waardoor de tolerantie ten opzichte van de soort verhoogt. In cultuurlandschappen moet de oplossing dikwijls gezocht worden in een combinatie van bovenstaande maatregelen.

Onderzoek Elke aanpak vereist echter als eerste stap een grondig inzicht in de huidige toestand en de verspreiding van de soort. Hoewel er een ruw idee bestaat van de huidige toestand (zie hierboven), bestaat de noodzaak om bijkomende infor-

Eén van de zwijnen die slachtoffer van het verkeer zijn geworden. Foto Foto: IBGE/BIM

matie en waarnemingen van everzwijnen gecoördineerd te verzamelen. Ook over de herkomst en de mogelijke dispersie (verspreiding) van de dieren bestaan vele mogelijke pistes en hypothesen. Naast everzwijnen die duidelijk door menselijk toedoen in het gebied gekomen zijn (al dan niet moedwillig), blijft op sommige plaatsen de optie van een natuurlijke migratie vanuit Nederland, Wallonië of Noord-Frankrijk bestaan, nu of in de nabije toekomst. In de ons omliggende regio's worden de everzwijnenpopulaties de laatste decennia immers gekenmerkt door een zeer sterke toename in aantal en een uitbreiding van hun verspreidingsgebied. Ook vanuit de in Vlaanderen ontstane kernen is verdere dispersie mogelijk.

In een poging zicht te krijgen op de verwantschap tussen de verschillende groepen everzwijnen en mogelijke herkomstgebieden worden momenteel zoveel mogelijk stalen van geschoten everzwijnen en verkeersslachtoffers gecentraliseerd op het INBO voor verder genetisch onderzoek.

Oproep Vaak bereiken ons berichten van mensen die 'toen gehoord hebben van iemand die...'. Bij deze een warme oproep om waarnemingen van everzwijnen met

zoveel mogelijk bijkomende informatie (aantal dieren, plaats, datum en uw contactgegevens) door te mailen naar: jim.casaer@inbo.be of info@zoogdierenwerkgroep.be.

Jim Casaer is verbonden aan het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. jim.casaer@inbo.be of info@zoogdierenwerkgroep.be

Verder lezen?

Mercelis S., 2003. Everzwijn. In: Verkem S., De Maeseneer J., Vandendriessche B., Verbeylen G. & Yskout S. Zoogdieren in Vlaanderen. Ecologie en verspreiding van 1987 tot 2002. Natuurpunt Studie en JNM-Zoogdierenwerkgroep, Mechelen en Gent, België, pp. 394-397.

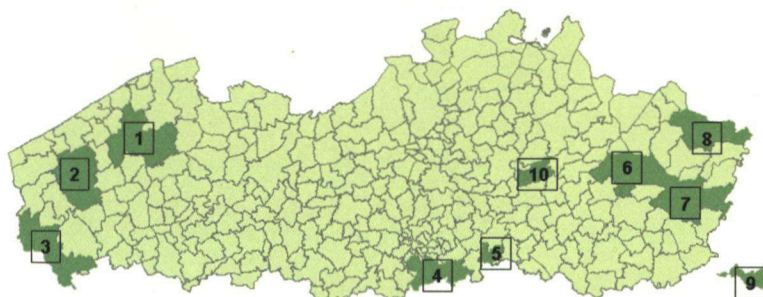
Casaer J. & K. Van Den Berge, 2006. Everzwijnen rond Zedelgem, West-Vlaanderen. Huidige situatie, achtergrondinformatie en mogelijke beheersscenario's. Rapport INBO.R.2006.34. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, België.

Cellina S., 2008. Effects of supplemental feeding on the body condition and reproductive state of wild boar *Sus scrofa* in Luxembourg. University of Sussex, Brighton, UK.

Krausman P.R., 2002. Introduction to Wildlife Management, The Basics. Prentice Hall, New Jersey, USA.

Sinclair A.R.E., J.M. Fryxell & G. Caughley, 2006. Wildlife Ecology, Conservation and Management. 2nd edition. Blackwell Publishing, Oxford, UK.

Toulon V. & E. Baubet, 2008. L'effet des réserves sur l'occupation de l'espace du sanglier. Forêt Wallonne 92: 15-25.

Figuur 1
Locaties in Vlaanderen waar recent everzwijnen werden waargenomen. Naar de cijfers wordt verwezen in de tekst.